

Kirkelige Forhold i Nyborg

i Aarene 1736 -- 7.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Ved Mødet i Nyborg forrige Aar omtalte jeg i al Korthed de kirkelige Forhold, som i Christian VI's Tid havde udviklet sig i den nævnte By, hvor der, ligesom andensteds i hin bevægede Tid, ved samme Kirke var ansat to Præster, som gik hver sin Vej, eller vel endog modarbejdede hinanden paa forskellig Maade¹⁾.

Siden 1720 var Nordmanden Hr. Hans Frick Sognepræst i Nyborg; han blev senere tillige Provst i Vinding Herred. Fra 1729 havde han til Medarbejder (res. Kapellan) Hr. Hans Lemming, født i Nyborg og forhen Hører ved Latinskolen sammesteds, en vel begavet og ivrig Mand af den pietistiske Retning. Under de Sammenstød, som fandt Sted mellem nævnte Sognepræst og Kapellan, søgte de hver især ved skriftlige Forestillinger at bringe Biskop Christian Ramus i Odense paa deres Side. Det følgende vil vise, at Biskoppen — skønt han i Theorien var ret imødekommende overfor den pietistiske Kapellan — dog tog saa bestemt Afstand fra hans Praxis²⁾, at Lemming vistnok kunde være temmelig veltilfreds med snart efter at

¹⁾ K. S. 4. R. VI, 595.

²⁾ Om Pietisternes Bedømmelse af Biskop C. Ramus, se K. S. 3. R. I, 194.

faa sin Virksomhed i Nyborg ombyttet med et Præsteembede andensteds.

Efterfølgende Aktstykker ere os bevarede i D. G. Zwergius's omhyggelige Afskrifter i Ny kgl. Saml. 1159. 4°. Her meddeles de med en lidt moderniseret Retskrivning og med Udeladelse af et og andet (særlig i Biskop Ramus's Skrivelser), der er af mindre Betydning for os. Af Nr. 2 er ogsaa benyttet en mig af Hr. Arkivar Wad velvillig tilstillet Afskrift fra Biskop Ramus's Kopibog i Provinsarkivet i Odense. — Som man vil se, angaa de fire første Stykker en Klage, som Kapellanen førte over Sognepræsten, de fire sidste en Klage, Sognepræsten m. fl. førte over Kapellanen.

1.

Hr. Hans Lemmings Klage til Biskop Christian Ramus over Hr. Hans Frick, Provst og Sognepræst i Nyborg, fordi han nægtede at confirmere Kapellanens Catechumener.

(Tit.) Efter Hs. Kgl. Maj.s allernaadigste Anordning om Ungdommens Confirmation i deres Daabs Naade var det og berammet i Jesu Navn, at her i Menigheden skulde første Gang foretages bemeldte Confirmation sidstafvigte Søndag, til hvilken Ende jeg og samme Tid fremstillede 3de Børn her af Menigheden, som jeg selv stedse har informeret og undervist i deres Christendom og Børnelærdom, hvilke jeg og haaber ikke alene har den fornødne bogstavelige Kundskab, men endog saadan en levende Erfaring i deres Sjæle af de guddommelige Sandheder, at jeg dem med en god Samvittighed turde lade confirmere; men endskjøndt den Kongl. allernaadigste Anordning udtrykkelig siger, at hvor der er flere Lærere end én, skal den ene confirmere én Gang, den anden en anden Gang, saa har dog Provsten, velærværdige Hr. Hans Frick, nægtet at antage bemeldte mine 3de Catechumenos til Confirmation, men vilde, at jeg selv skulde examinere, saa og confirmere dem, hvilket jeg dog ikke, tvertimod den Kongl.

allernaadigste Forordning har understaaet mig til, og altsaa i Steden for, at det hedder i Forordningen¹⁾: den ene Lærer skal give den anden Tid til at examinere, har dog Provsten, saa snart hans Examen var forbi (som varede med 24 Confirmander omtrent 1 Time), strax begyndt at gaa til Confirmationens Act med sine, og efter Confirmationen sluttet med den ordinerede Bøn og Sang, saa mine 3de Catechumeni, som stode paa Kirkegulvet hos de andre, som skulde confirmeres, maatte med uforrettet Sag gaa bort. Der var en af samme Børn, som var en Bødkerdreng her af Byen, hvis Læreaar vare ude, og strax skulde rejse herfra Byen og et andet Sted hen forat tjene; samme lider nu herunder, siden han uden Confirmation maatte drage herfra, at jeg ikke skal melde om anden Confusion og Forargelse, som er foraarsaget ved Provstens Omgang i denne Sag. Sligt har jeg herved allerærbødigst ikke skullet efterlade at andrage for D. Højærv. forat indhente D. H.s gunstige Betænkning, hvorledes med den Sag skal omgaas. I det øvrige er jeg stedse med allerstørste Ærbødighed, Højædle og Højærv. Hr. Biskop, Deres etc.

Nyborg, d. 3de October 1736. Hans Lemming.

2.

Biskop Ranus's Svar til Hr. Lemming i Nyborg.

Paa D. V.s indløbne Klage over Deres Provst og Sognepræst, velærv. Hr. Frich, af 3 hujus har jeg indhentet Provstens Erklæring, hvorudi han beretter, at, da De ikke vare af lige Tanker om, hvorledes den Kongl. allernaadigste Forordnings Ord om Confirmationens Act skulde forstaaes, blev der gjort mindelig Aftale imellem Dem, at D. V. denne Gang ikke vilde fremstille sine Catechumenos til Confirmation, men holde dem tilbage til næste Confirmationsdag, da De imidlertid paa begge Sider kunde nærmere informere Dem om Forordningens Ords Forstaaelse, efter hvilken

¹⁾ Forordn. af 13. Januar 1736.

Aftale Provsten da skal have rettet sig, uden at gjøre sig nogen videre Tanke om D. V.s Catechumenis, som han og forsikrer ikke at have observeret, at de stode paa Kirkegulvet iblandt de andre examinandos. Skulde det nu saaledes forholde sig, som jeg ikke vil tvivle paa, ser jeg ikke, D. V. har billig Aarsag til Deres Klage, men burde efter Deres Aftale oppebie næste Confirmationsdag, da det efter den Kongl. allernaadigste Forordning tilfalder Dem at forrette Confirmationen. Hvad den Bødkerdreng angaar, som D. V. melder om at lide derved, at han ikke denne Gang blev antaget til Confirmation, efterdi han nu skal forlade Nyborg og tage Tjeneste paa et andet Sted, da beretter Provsten, at bemeldte Dreng, da hans Læreaar i Sommer vare forløbne, havde forladt Nyborg Menighed og rejst til Kjerteminde, hvor han da som en Lem af den Menighed, om han havde anmeldet sig for Præsterne til Confirmation, kunde blevet antaget. Hvad D. V. melder om anden Confusion og Forargelse, som ved Provstens Omgang i denne Sag skal være foraarsaget, da haver De nærmere at forklare sig, hvorudi sligt bestaar, at det nøjere kand blive undersøgt. Skulde det ellers med de 3de Børns Confirmation saa hart pressere, at den ikke kunde udsættes til den Tid, som Forordningen igjen determinerer, da vilde De give mig det tilkjende, da jeg nærmere skal lade Dem vide min Betænkning derom. I det øvrige vil jeg endnu, som jeg og tilforn baade mundtlig og skriftlig har gjort, hjærtelig formane Dem at holde Aandens Enighed formedelst Fredens Baand, betænkende, hvor forargeligt det er, at de, som føre Forligelsens Tjeneste og skal formane andre i Christi Sted, at de lade sig forlige med Gud, skulde af den Forretning, som er en *actus reconciliationis cum Deo*, tage Anledning til Strid og Uenighed imellem dem selv. Jeg forbliver med al aandelig og legemlig Velsignelsers trohjertige Tilønskning etc.

Odense, den 13. Octbr. 1736.

C. Ramus.

3.

Hr. Hans Lemmings Svar paa Biskop Ramus's Resolution.

Af Deres Høyærværdigheds gunstige Missive af den 13de huius maa jeg ganske uformodentlig fornemme, hvorledes Provsten, velærværdige Hr. Hans Frick, istedetfor at tilstaa sin Forseelse ved den sidstleden Dom. 18 p. Trinit. foretagne Confirmations-Act, vil ansees for at have handlet meget vel og upaaklageligt. Jeg tilstaar gerne, at naar Sagen var af den Beskaffenhed, som jeg af D. H.s gunstige Skrivelse maa se og slutte, at Provsten har berettet, da var Skylden før hos mig end hos Provsten, og det havde da ikke været redelig eller forsvarlig gjort af mig, at klage over Provsten, helst naar den Aftale tilforn var sket imellem os, som Provsten melder om. Men siden jeg fornemmer, at Provsten denne Gang, som før er sket, søger at maintainere sig med Usandfærdighed og vrang Beretning, saa maa jeg ydmygst og ærbødigst forestille og vise D. H., at Sagen ingenlunde er af den Beskaffenhed og Sammenhæng, som Provsten har andraget for D. H. i sin Erklæring.

Thi 1. har jeg for min Part aldrig havt mindste Tvivl om disse den Kongl. allern. Forordnings Ord (Den ene Lærer etc.), hvoraf Sagen rejser sig, men jeg mente tvertimod, at siden det var god forstaaelig Dansk, saa maatte enhver fornuftig let kunne forstaa, at Ordenes Mening var denne, at hvor der var flere Lærere end én, der skulde de alternere saaledes med Confirmationen, at den ene forrettede den ene Confirmationsdag, og den anden den næstfølgende Confirmationsdag, og derfor har jeg og

2. aldrig tænkt, mindre sagt, at jeg tilligemed Provsten vilde lade mig informere om Forordningens Ords Forstaaelse og Mening, som var saa klar og tydelig for enhver, som ikkun vilde forstaa den. Det har derfor og

3. aldrig, efter Provstens Angivende, været nogen aftalt Sag imellem Provsten og mig, at jeg desaarsag vilde holde mine Catechumenos tilbage fra Confirmationen indtil

næstfølgende Confirmationsdag, at vi (som Provsten melder) imidlertid kunde informere os om Forordningens Ords Forstaaelse, da jeg tvertimod fremstillede mine 3de Catechumenos paa Confirmationsdagen tilligemed de andre Confirmandis paa Kirkegulvet, i den Tanke, at Provsten vel endnu skulde betænke sig og antage dem til Confirmation. Ydermere, at saadan Aftale ikke var gjort imellem os tilforn, kan jeg ikke alene bevise med Attest fra Rector Svane, som Dagen tilforn var hos mig og skulde forlange af mig fra Provsten, at jeg dog selv vilde confirmere mine Catechumenos, hvilket jeg svarede Rector Svane, at jeg ej understod mig til, imod den Kongl. allernaad. Forordning, men endog med Attest fra Klokkeren, som paa Confirmationsdagen om Morgenens før Højmesse var oversendt til mig fra Provsten, det samme angaaende: Altsaa er Provstens Angivende i alt dette ganske urigtig og uden Grund. Men naar Provsten vil følge Sandheden, saa var mine Ord saaledes til ham i Sacristiet, før han gik ud til at foretage Confirmations-Acten, at jeg spurgte ham, om han endnu blev ved sit Forsæt, at han ikke vilde confirmere mine Catechumenos, og da han dertil svarede ja, og at han ingen vilde confirmere uden sine egne, lovede jeg ham, det jeg og redelig holdt, at i Stedet for jeg kunde havt Føje til, naar Provstens Examen havde været til Ende, da at have gaaet ned til ham paa Kirkegulvet, for at fornemme hos ham, om han vilde tillade mig at examinere mine Catechumenos, og om han derpaa vilde confirmere dem tillige med sine, at jeg da, dels siden jeg forud vidste, hvorledes han var sindet, dels og for ikke at give Menigheden nogen Anledning til Stød og Forargelse, lovede at ville lade alting passere, og lade ham fare fort med sin Confirmation, med den Reservation, at jeg vilde andrage Sagen for D. H., som og er sket.

4. At Provsten beretter, at han ikke observerede, at mine Catechumeni stode ved de andre Confirmander paa Kirkegulvet, kan være mig ligemeget; det vil jeg og gjerne

lade passere, om det kunde hjælpe Provsten noget til at gjøre sin Sag god igjen, da jeg dog snart maa atter tvivle endog om dette Stykkes Rigtighed, siden Provsten dog vel ikke kan nægte, at han jo kjender samme Børn, og de stode strax ved hans Catechumenos. Overalt naar Provsten havde efter Forordningen givet mig Tid til at examinere mine, da hans Examen var til Ende, saa havde baade jeg og de ikke skullet mangle at anmelde og fremstille os. Men hvad

5. Bødker-Drengen angaar, som P. beretter, at han i Sommer, da hans Læreaar var ude, skal have qvitteret denne Menighed og rejst til Kjerteminde, hvor han, som en Lem af den Menighed, skulde anmelde sig for det Steds Præster, om han vilde været til Confirmation, da undrer jeg mig meget over, at P. ikke undser sig at melde slig Usandfærdighed for D. H., da dog samme Dreng stedse har været her i Menigheden den ganske Sommer igjennem, og siden Pintsedag dagligen gaaet til mig i mit Hus tilligemed de andre 2de Børn, og ikke qvitterede her fra Menigheden førend nogle Dage efter at Confirmationen var holden, da han først drog til Kjerteminde, hvor han i Vinter skulde tjene; og før hans Bortrejse maatte jeg love ham, at dersom D. H. resolverede i denne Sag, at her skulde holdes Confirmation for dem, som sidst for Provstens Skyld bleve uconfirmerede, at jeg da betimelig skulde lade ham det vide, at han kunde komme herud til den bestemte Tid.

Hvad ellers den Confusion og Forargelse angaar, som jeg i mit første Brev til D. H. har meldet om, at der ved P.s Confirmations Forretning er sket og forarsaget, da, ihvorvel jeg ganske gierne kunde nævne adskillige Ting foruden det, som D. H. selv gunstig erfarer af Sagens forklarede Beskaffenhed, saa vil dog ydmygst bede, at jeg maa være forskaanet derfor, paa det jeg derved forskaaner Provsten for et og andet, som jeg ikke ser, han i denne Sag kan forsvare. Men derimod er da og min billige Paa-

stand denne, at P. bør tilstaa, at han har forset sig i denne Omgang, han har brugt ved sin Confirmations-Act, at han uden Aarsag nægtede at confirmere mine Catechumenos. Og naar han ikke bekvemmes dertil, saa nødes jeg til enten at bevise, hvad jeg har skrevet om ham, eller og jeg faar at lide, naar jeg i noget Stykke befindes at have faret med Usandfærdighed. Endelig takker jeg D. H. ærbødigst for sin trohjertige og kjærlige Formaning til Aandens Enighed, den jeg forsikrer D. H., at jeg ved Guds Naade vil beflitte mig paa at holde med alle dem, som vil vise baade i Ord og Gjerning, i Lærdom og Levnet, at de lade sig drive af den sande Enigheds og Kjærligheds Aand til alt det, som ret og godt er, ligesom jeg og især baade har og skal være enig med min Provst i alt det, hvorved Guds Ære og Menighedens bedste kan fordres.

Jeg har nu den Tillid til D. H., at siden han heraf klarligen kan se, hvad Føje jeg har havt til min indgivne Besværing, og hvor langt Provsten har viget fra Sandhed i sin Erklæring derpaa, at Provsten da bliver alvorligen betydet saadan sin Omgang, og tilholdt at tilstaa, at han har gjort Uret. Jeg forbliver etc. H. Lemming.

4.

Hr. Hans Lemmings andet Brev til biskop Christ. Ramus, da han ikke fik Svar paa det første.

Efterat jeg havde erholdet D. Højærv. gunstige Skrivelse af 13de Octbr. sidst afvigte angaaende den af Provsten her i Menigheden holdte Confirmation Dom. 18. p. Trin., hvor over jeg maatte nødes til at indgive min Besværing for D. Højærv., siden Provsten nægtede at antage mine fremstillede Catechumenos til Confirmation, har jeg siden ved Skrivelse af 21de ejusd. ydermere demonstreret for D. Højærv. den Sags sande Beskaffenhed, eftersom jeg maatte fornemme, hvorledes Provsten for D. H. søgte at besmykke sin ulovlige Omgang i denne Sag med Usandfærdighed. Men som jeg indtil denne Tid ikke har erholdet nogen Efterretning

fra D. H., om Provsten er bleven tilholdt at tilstaa og kjende saadan sin begangne Forseelse, saa vil jeg endnu herved allerærbødigt have mig D. H. gunstige og retfærdige Medhold i denne Sag udbedet, allerhelst da det nu lakker henimod Tiden, at Provsten (muligt) har nogle at lade confirmere. Da jeg ellers maa frygte, at der vil møde mig ny Difficulteter af ham. Thi ifald jeg herudi ikke bliver mainteneret, maa jeg nødes til at indgive min allerund. Memorial til Hans K. Maj. om enten at blive aldeles dispenseret fra denne Forretning, eller og at mig maa blive forundt den Ret, som Kongens allernaadigste Forordning i denne Sag giver mig. Jeg forbliver etc.

H. Lemming.

5.

Stiftsamtmand Sehesteds og Biskop Ramus's Befaling til Hr. Hans Lemming om at indsende til dem sin udførlige Forklaring angaaende nogle Poster, som Provsten og Magistraten i Nyborg havde angivet ham for.

Ærværdige og Vellærde Hr. Lemming!

Provsten og Sognepræsten af Nyborg tilligemed Borge-mester [Holmsted] og en af Raadmændene sammesteds, navnlig Anders Larsen, har ved Skrivelse af 2 hujus for os andraget, at der skal findes en og anden i Nyborg, som skal være henfalden til farlige og vildfarende Meninger i Religionen, og nogle skal derudi være kommen saa vidt, at de abalienere sig fra den offentlige Kirke-Forsamling og over 2 Aar fra det højærv. Alterens Sakramente, saa at de befrygter, at den hemmelig indsnegne Vildfarelse vil tage Overhaand der i Menigheden, til Anstød for mange enfoldige. Og som de iblandt andet haver andraget, at Deres Ærværdighed endnu forbliver ved at forandre Invitations-Talen ved Alterens Sacramente til Communicanterne og Formaningen til Fadderne ved Daaben, hvorom jeg, Christian Ramus, dog forlængst med al Sagtmodighed og Kjærlighed har advaret Dem og søgt at betage den Skrupel, De sig derom havde fattet, da De og forsikrede mig at

ville arbejde paa at overvinde dem selv og den derover fattede Skrupel. Ligeledes er og af forbemeldte for os andraget, at Deres Ærværdighed skal om Søndagen imod Aften holde i deres eget Hus inden lukte Døre Conventus og Forsamlinger for nogle visse og particulaire Personer, som og tildels i Henseende til Lærdommens Renhed ere suspect.

Men førend vi paa dette deres Andragende noget kan resolve, finder vi fornøden at indhente Deres Ærværdigheds Erklæring:

1. Af hvad Aarsag De ikke forbliver ved den i Kirke-Ritualet foreskrevne og ved Kongl. Myndighed allernaadigst autoriserede Formular ved Invitationen til Alterens Sacramente og Formaning til Fadderne ved Daaben, og hvormed de agter at kunne legitimere den af dem foretagne Forandring.

2. Hvad Beskaffenhed det har med de af Dem i Deres Hus holdne private Forsamlinger, og hvad De derudi med de tilstedeværende forhandler. Thi ville Deres Velærværdighed med allerforderligste indsende os sin tydelige og udførlige Forklaring om forbemelte 2de Poster til videre Resolution paa Provstens og Magistratens Andragende. — Vi forblive osv.

Ravnholt et Odense den 6te April 1737.

C. Sehested.

C. Ramus.

6.

Hr. Hans Lemmings Erklæring til Stiftamtmanden og Biskoppen i Fyn.

— — Jeg er for saa vidt af samme Mening med Hr. Provsten og de 2de Magistratspersoner, at her (desværre) ere altfor mange i Menigheden, som har vildfarende Meninger i Religionen, helst naar det var ment om den døde og falske Tro, som saa mange arme Sjæle hykler for sig selv med, uden at lade sig ved Guds forbarmende Naade omvende af ganske Hjærte, og søge at faa saadan en Tro, der (som Lutherus siger i sin herlige Fortale over Pauli

Epistel til de Romere) omvender og føder os paa ny af Gud, og dræber den gamle Adam, der gør os aldeles til andre Mennesker i Hjærte, Mod og Sind og alle Kræfter, og fører den Hellig Aand med sig; naar det var forstaaet om det elendige Begreb, som mange har om vor Retfærdiggjørelse, om den sande Christendoms rette Beskaffenhed, om den syndige og fordømmelige Tillid, mange i deres Blindhed, Sikkerhed og Hykleri sætter til den udvortes Guds Tjeneste, deres blotte Kirke-, Skrifte- og Qvartal-Altergang, uden at vise Omvendelses værdige Frugter i deres Levned, da det dog er saa rent og klart, at hverken Omskjærelse eller Forbud formaar noget i Christo, men et nyt Creatur, Gal. 6, 5; at vi ved Guds Naade lader os omskabe i Christo Jesu til gode Gjæringer, til hvilke Gud tilforn beredte os, at vi skulle omgaas i dem, Eph. 2, 10, og vi saaledes lader den livsaligste Frelser komme til at bo i vore Hjærter formedelst Troen, Eph. 3, 17, at vi og maatte erfare hans guddommelige Kraft i vore Sjæle, i alle de Ting, som høre til Liv og Gudfrygtighed, 2. Pet. 1, 3. Naar det var forstaaet om saadanne ovenmeldte Vildfarelser, der visselig i mine enfoldige Tanker passerer for et langt større og farligere Kjætteri og Vildfarelse, end om en eller anden Sjæl, ikke af Foragt, men af en eller anden fattet Scrupel, nogen Tid kan have entholdt sig fra den offentlige Kirkeforsamling og sædvanlig Altergang, der dog kan være redelige Sjæle, og mene Gud det af Hjærtet, saa tilstaar jeg gjerne, at der er mange iblandt os, for hvilke saadanne og deslige vrang og vildfarende Meninger ere ligesom nyregroede og har fæstet altfor dybe Rødder. Men for ikke (maaske) at gjøre deres Excellence og Højærværdighed kjedsommelig ved at indlade mig videre herudi, vil jeg gaa fra den Post, dog derhos underdanigst og ydmygst bede, at de høje og gode Herrer ikke tager det unaadig og ugunstig op, at jeg saa kortelig har rørt noget herom, siden jeg dog har været foranlediget dertil ved den Communication, som mig var given i den Sag af bemeldte

Hr. Provstens og de andre gode Mænds indgivne Missive. Det er da de 2de sidste Poster, som jeg efter D. Exc. og Højærv.s Ordre maa vende mig til at erklære paa.

Herre Jesu, lad din Aand, som er Sandheds Aand, baade nu og altid lede mig i al Sandhed!

Angaaende den 1ste Post, at Hr. Provsten og de 2de Magistrats-Personer her af Byen har andraget for de høje og gode Herrer, at jeg forandrer noget i Invitations-Formularen ved Alterens Sacramente, item i Formaningen til Fadderne ved Daaben, da i Henseende til det

Første, skal det vel, maa jeg slutte (jeg skriver: jeg maa slutte; thi jeg har ikke havt deres Indkomne til Eftersyn, som jeg dog billig kunde først underdanig og ydmygst requirere) bestaa derudi, at jeg i Steden for at kalde alle Communicanter Christi kjæreste Venner, kalder dem alene kjære Venner, hvilket jeg dog ikke kan se eller finde at være en Sag af nogen Betydenhed, som nogen med Billighed kan støde sig over, som jeg heller ikke har hørt nogen retskaffen Christen, der har fattet sig nogen Scrupel derover. Thi de, der har det Vidnesbyrd i deres Hjærter, som Paulus taler om Rom. 8, 16 (uden hvilket der intet kan hjælpe os, hvad Navn og Titel vi ellers kan faa af andre) de finder sig hermed saare vel-fornøjede, om de endog skal da af den onde Verden kaldes Bedragere, Hyklere, Sværmere, Kjættene, Skinhellige, og jeg ved ikke hvad! Saa er det dog deres Trøst, som Paulus skriver 2. Cor. 6, 8, at agtes de end for Bedragere, saa kjender dog Herren sine, 2. Tim. 2, 19, ja det er deres Glæde, at om end Verden vilde kalde dem med allehaande bespottelige Navne, de dog haver den Forsikring, at deres Navne ere skrevne i Himmelen. Luc. 10, 20. Phil. 4, 8. Derimod er det gjerne de kjødeliges og Hyklers Maade, at endskjønt de ere onde og forvendte, og følgelig ikke kan have den Sandheds Aand, som Verden ikke kan annamme, Joh. 14, 17, ej heller hans Vidnesbyrd i deres

Hjærte om at være Guds Børn, Christi kjæreste Venner, de dog allevegne snapper efter udvortes Vidnesbyrd, for derved at bestyrke sig desmere i deres syndige Ro og Sikkerhed. Ja! vel og derved ofte søger at dæmpe og kvæle de Overbevisninger, som Gud ofte ved sin forekommende Naade giver dem, om den elendige Tilstand, de ere udi. Her maa det vel hedde: O Herre Gud! dit dyrebare Navn skal være deres Skalkheds Skjul og Gavn! De vil nok have det dyrebare Navn, at kaldes Christi kjæreste Venner, men vil intet svare til Navnet, intet elske Jesum i Sjæl og Hjerte, intet vise deres Kjærlighed til den Herre Jesum i at gjøre hans Villie, da det dog hedder klart: I ere mine Venner, om I gjøre, hvadsomhelst jeg befaler eder, Joh. 15, 14. Og denne er Guds Kjærlighed, at vi holde hans Bud, og hans Bud ere ikke svære, 1. Joh. 5, 3. Men dette passerer jo hos mange (Ja! give Gud, ikke ogsaa hos mange, som kaldes højlærde) for Kjætteri og vrang Lærdom, da det dog er Skriftens guddommelige Sandhed. Og hvor mange ere der ikke, som par force ville kaldes Christi kjæreste Venner, og viser dog aabenbar, at de ere Christi og hans Korsens Fjender, Phil. 3, 18. Jeg tør vel sige med Apostelen: Jeg taler Sandhed og lyver ikke, 1 Tim. 2, 7. Gud er mit Vidne, at jeg ikke har gjort denne Forandring enten af nogen Egensindighed eller Caprice. Men jeg har ofte forud andraget denne Sag for min Gud i mine Bønner, siden det længe var en Scrupel hos mig, førend jeg omsider blev ganske forvisset, hvad jeg herudi skulde gjøre. Mindre er det gjort af noget Had til de dyrebare Sjæle, mig saa vidt ere betroede. Nej! Gud veed, jeg elsker dem hjærtelig med den Guds Kjærlighed, som er udøst i mit Hjerte ved den Hellig Aand, som er mig given, Rom. 5, 5. Saa veed jeg og vel, at ingen burde lade sig delagtiggjøre i Alterens Sacramente uden de, som virkelig vare Jesu sande Elskere, ja! Christi kjæreste Venner (i hvilken Henseende Invitations-Formularen vel og i den Form er indrettet). Men da

det nu er saare klart, at mange, ja paa de fleste Steder de fleste, misbruger saa liderlig og skammelig saa vel dette som andre Guds herlige Naades Midler, og bruger det som et blot opus operatum, uden retskaffen Bod, Omvendelse og Tro, som er kjendelig nok at se af de flestes mere end hedenske Vandel, da de ikke gaar frem i Lydighed, men lader sig lede ret som Fæ hen i Satans Strikke, der har dem fangne til sin Villie, 2. Tim. 2, 26, saa ser jeg ikke, at det er mig muligt, uden at forsynde mig mod Gud, hans Ord og min Samvittighed, at kalde alle vore ugentlige Communicanter: Christi kjæreste Venner. Forbyde Gud, at jeg skulde nægte, at der jo er iblandt nogle bodfærdige og troende Sjæle, som med en ret aandelig Hunger og Tørst annamme den Herres Jesu sande Legeme og Blod til Bestyrkelse i deres Tro, til et Pant paa Guds Naade, Kjærlighed og deres Synders Forladelse, til Bekræftelse i det indvortes Menneske, og til Forsikring om deres Samfund med den Herre Jesu. Men naar vi først exciperer dem, som lever hen i saa jammerlig en Blindhed og Mørke, at de ikke engang har nogen bogstavelig, mindre nogen sand levende Guds og Jesu Kundskab, som dog efter Jesu Ord i Joh. 17, 3 er det evige Liv. Dernæst dem, som vel har nogenslags Kundskab, kan snakke, disputere og tale om Gud og hans Ord og Villie, og derhos alene har det blotte Gudfrygtigheds Skin, men nægte dens Kraft, 2. Tim. 3, 5; jeg mener, som gaar hen i et udvortes, skinhelligt og hykkelsk Væsen, uden at søge og komme til det sande og retsindige Væsen, som er i Christo Jesu, Eph. 4, 21; ak! hvor er det da ikke (desværre) alt for sandt, som David siger Psalm. 12, 2, at de trofaste ere faa iblandt os, og deres Tal er saare lidet, som ret i Sandhed kjender Gud og den Herre Jesum; thi hvo som siger, han har kjendt ham, og ikke holder hans Bud, han er en Løgner, og han er ikke i Sandhed, 1. Joh. 2, 4. Og saaledes ser jeg (dog ikke jeg alene, men og alle de, som med mig ere blevne et Lys i Herren, Eph. 5, 8), at Til-

standen hos os (ja, gid det kun var her alene) er slet, og derfor kan jeg ingenlunde med en uskadt Samvittighed tillægge alle Communicanter det herlige og dyrebare Navn, og kalde dem Christi kjæreste Venner; og ihvorvel jeg kunde sige og skrive meget mere om denne Sag, saa mener jeg dog hermed noksom at have legitimeret den Forandring, som jeg har fundet mig nødtvungen til at gjøre i Henseende til det i Ritualet anførte Navn og Titul til Communicanterne.

I Henseende til det Andet, som er andraget af de gode Mænd, om den Forandring, jeg gjør ved Formaningen til Fadderne ved Daaben, da maa jeg ligeledes slutte, at det bestaar derudi, at jeg i Steden for at kalde alle Fadderne, enten de ere onde eller gode: Gode Christne, kalder jeg dem i den Sted: kjære Brødre og Søstre, kjære Venner, da er det af samme Beskaffenhed, som det forrige. Jeg tror vel, at ingen burde at antages til saadant et Værk og til Vidner i saadan en vigtig Sag, uden de, som virkelig var sande Christne; men naar jeg paa den ene Side eftertænker, hvad det herlige Christen-Navn betyder, og hvorledes de, som skal, vil og kan kaldes i Sandhed med dette Navn, bør være salvede med den Hellig Aand, 1. Joh. 2, 20. 27, til at være aandelige Præster, Profeter og Konger, og jeg paa den anden Side ser ikke det mindste Spor af saadan Salvelse hos de fleste, som ikke engang forstaaer eller veed, hvad dette Navn fører med sig; men tvertimod, i Steden for de i Kraft af deres aandelige Præstedømme skulde opofre og fremstille sig selv, Gud til et levende, helligt og velbehageligt Offer, Rom. 12, 1, opofrer sig snarere til Djævelen, efterdi hver, som gjør Synd, er af Djævelen 1. Joh. 3, 8; i Steden for, at de i Kraft af samme deres aandelige Præstedømme skulde bede for sig selv og andre, enten bede intet, eller bede ilde, Jac. 4, 3. Ja! i Steden for at bede for deres Næste, snarere bander, skjælder og ønsker ondt og Ulykke over ham, hader og forfølger ham, da gode Christne derimod velsigner endog dem, som gjør

dem ondt, som de, der vide, at de dertil ere kaldede, at de skulle arve Velsignelse. I Steden for de i Kraft af deres profetiske Embede skulle saaledes være lærte af Gud, at de baade kunde lære sig selv og tillige lære og formane andre til en sand Guds frygt, 1. Thess. 5, 11, Col. 3, 16, da tvertimod tildels ere endnu saare blinde, og tildels spotter med denne Sag, og anser det for en kjætterske Lærdom, hvorudi saadanne Sjæle vel ofte meget bestyrkes af dem, der kunde forstaa denne Sag anderledes. I den Sted de efter deres Navns Bekjendelse skulde være aandelige Konger, der ved Jesu Kraft skulde herske over Synden og den gamle Adam, undertrænge deres syndige Affecter og overvinde dem selv ved hans Kraft, i hvilken vi formaar alting, Phil. 4, 13, da tvertimod ere Syndens Tjenere, og deres egne onde Lysters Trælle, saa de staar endnu kun i den gamle og urene Fødsel, i hvilken Synden har sit Herredom over dem.

Naar det nu har den Beskaffenhed med de fleste, som det (desværre) alt for vist har, og der ogsaa ere mange af det Slags, der bruges til Faddere ved Daaben, efterdi der kuns af den mindste Del ses derpaa, at de kan faa sande Guds Børn til at være Vidner til deres Børns Daab, og saadanne, der i deres kraftige Forbønner kan opofre dem til Gud, men der mere ses paa, at faa enten deres Venner efter Kjød, eller fornemme Folk (enten de ere Christne eller ikke) eller saadanne, de venter sig, at de eller deres Børn enten for nærværende Tid eller i Fremtiden i det timelige kan have nogen Fordel og Nytte af, saa ser jeg ingenlunde, at alle de, som staa Faddere ved Daaben, kan kaldes Christne, mindre gode Christne, men at mange (ja! oftest de, som vil helst kaldes med dette Navn) fortjener dog i Sandhed intet andet eller bedre Navn, end det som en tro og nidkjær evangelisk Lærer i et dyrebart Skrift, som nylig er dediceret til vores dyrebare og gudfrygtige Konge, kalder de fleste af vore Tidens saakaldede Christne med, nemlig døbte Hedninge, i Hensende at de staar

og skikker sig ved deres Vantro og Ugudelighed ikke bedre, men ofte værre end Hedningerne, hvorfor de ikke heller i saadan deres Sikkerhed og Hykleri kan tilegne sig nogen Nytte af deres Daab. Jeg lever derfor i det faste og stadige Haab, at vor dyrebare Konge (hvis Omhu og alvorlige Iver for Guds Kirkes Fremvæxt og Jesu Riges Udbredelse er noksom bekjendt, ja roses og berømmes ikke alene i hans egne Riger og Lande af Jesu sande Elskere, men endog paa andre Steder og i andre Riger, af mange fremmede, som veed at tale derom og hjærtelig glæde sig derover. Og give Gud, at alle Kongens herlige og gudelige Anstalter, som sker til dette dyrebare Værk at fremme, maatte med ligesaa stor Nidkjerhed sættes i Værk af alle dem, som derudi har noget at sige, som [de] er trolig og vel ment af vor allernaadigste Konge) i Kongelig Mildhed og Naade tillader mig, sin allerringeste Undersaat, saa vel i dette som i andre Stykker at forrette mit Embede (saa meget mig ved Guds Naade muligt er) saaledes, som jeg kan forsvare for den, der er alle Kongers Konge, med en god Samvittighed. Da jeg derhos kan og vidne for den Gud, som ser og kjender mit Hjerte, at jeg gjerne ønskede (om det var Guds Villie) at entlediges fra det svære og vigtige Embede, mig er betroet, i Henseende til at jeg kjender mig alt for svag og udygtig dertil, baade paa Legeme og Sjæl. Dog, saalænge Gud behager, vil jeg, i det Haab og den Tillid, at den fromme Gud skal lade sin Kraft være mægtig i min Skrøbelighed, ogsaa være villig til at bøje mine Skuldre fremdeles under denne Byrde, Gud give mig kun stedse sin Naade, Kraft og Frimodighed til saaledes i Tide og Utide at forkynde hans Ord, 2. Tim. 1, 2. at nogle sikre Sjæle derved maatte opvækkes, omvendes og føres den Herre Jesum til, og at de opvakte og omvendte maatte Dag for Dag voxe i Guds vor Herres Jesu Naade. O saa har jeg mere end Trøst og Glæde nok i mit ringe Arbejde. Herre Jesu, det er din egen Gjerning, det er din Ære, derved fordres. Ak! saa giv derfor selv

Naade til, at dit Navn maatte vorde helligt hos os, dit Rige maa komme, din Villie maa ske her paa Jorden i os, ligesom den sker i Himlen.

II. Hvad nu den anden Post angaar, som jeg har at erklære paa, nemlig om de private Forsamlinger, som ligeledes af bemeldte Herrer, Provsten og de 2de Magistrats Personer, er andraget for de høje og gode Herrer at holdes i mit Hus om Søndagen, da, som det ikke er mig befaleet at legitimere saadanne Forsamlinger, men alene at referere deres Beskaffenhed, finder jeg mig dertil villig, som pligtig. Jeg tilstaar da gjerne, at her forsamles og kommer nogle gode Venner til mig af Menigheden i mit Hus om Søndagen efter Aftensang; men ingenlunde, at det har den Beskaffenhed dermed i alle Stykker, som det er andraget for Deres Excellence og Højærværdighed, hvorfor jeg maa nødes til at vise, baade hvorudi denne Sag urigtig er refereret, saa og hvad for en Beskaffenhed det egentlig har dermed.

Først maa jeg forudmelde dette, at dersom de gode Mænd har den Mening om de Forsamlinger, som holdes i mit Hus, at jeg selv med Flid har inviteret eller indbuden nogen at komme til mig just paa den Tid, tager de derudi mærkelig fejl, saasom aldrig nogen med Sandhed skal kunne sige, at jeg enten har tilskyndet eller nødt nogen dertil.

Saa tår de og ikke mindre Fejl derudi, om de (naar de andrager i deres Skrivelse, at disse Forsamlinger sker om Aftenen) mener, at enten jeg eller de, som kommer til mig, skulde have noget derunder, ligesom vi ikke turde komme sammen om Dagen. Nej! skamme maatte vi os, om vi vilde skamme os ved den Herre Jesum, at være ham bekjendt. Hvo, som gjør ilde, han hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger skal ikke straffes; men hvo som gjør Sandhed, kommer til Lyset, at hans Gjerninger maa blive aabenbarede, efterdi de ere gjorte i Gud, Joh. 3, 20. 21. Men Sagen er denne, at forhen i

Vinter, da Dagene vare korte, og det var mest Aften, inden vi kom af Aftensang, kunde vor Forretning ikke ske ved Dagens Lys alene, men vi maatte tage Aftenen til Hjælp, helst jeg ikke, straks jeg kom af Kirken og havde prædiket, kunde foretage mig noget, men maatte først hvile mig en føje Tid. Men nu, da Dagene blive længere, har vi gjerne vores Forretning bragt til Ende før Aftenen, som det og skete paa samme Maade afvigte Sommer.

Urigtigt og aldeles uden Grund er og de gode Mænds Andragende, at jeg inden lukte Døre skulde holde disse Forsamlinger i mit Hus, da jeg kan forsikre, ja godtgjøre, at mine Døre aldrig i den Tid blive tillukte med mit Viddende og Villie. Men jeg tvertimod har gjort den Anstalt i mit Hus, at Dørene i al den Tid, vi ere samlede, skal staa aabne for enhver, som vil gaa ind; men det sker vel undertiden, at foruden anden Ustyr og Alarm, som gemenlig altid sker paa Gaden udenfor mit Hus af en Hob smaa Børn og voxne Mennesker iblandt (medens vi ere tilsammen), de og undertiden gaar til og slaar min Gadedør i Laas, hvilket jeg ikke kan hemme, men maa taale i dette Tilfælde, baade det og andet mere.

Ligesaa ugrundet er og Beretningen i dette, at jeg for nogle visse og particulære Personer skulde holde Forsamlinger, som aldrig kan godtgjøres, da jeg med Sandhed kan sige, at den ene er mig ligesaa velkommen som den anden, saa kan aldrig nogen med Sandhed sige, at det har været dem forment at komme til vor Forsamling, men at jeg med Kjærlighed beegner enhver, som kommer til mig.

Naar ellers de gode Mænd behager at melde i deres Andragende, at jeg holder Conventus og Forsamlinger for nogle visse og particulære Personer, med dette Tillæg: »som tildels i Henseende til Lærdommens Renhed ere suspect«, da bekjender jeg herudi min Enfoldighed, at jeg ikke veed, enten disse Ord skal forstaas om Forsamlingerne i sig selv og de Ting, derudi tracteres, eller om en Del af dem, som kommer i disse Forsamlinger. Er det at for-

staa og ment om det første, da faar de at vise og bevise, hvorudi disse Forsamlinger enten ere imod Guds Ord, eller hvad af det, som derudi tracteres, strider imod Lærdommens Renhed. Er det ment om nogle af dem, som kommer i disse Forsamlinger, da faar de at navngive de suspecte, hvo der ere, og hvorudi de med Føje ere mistænkte for vrang Lærdom.

At mange, ja! vel alle de, som paa saadanne Tider og i slig Henseende, som vore Forsamlinger sker, kommer til mig, ere suspecte, tror jeg gjerne; thi den blinde Verden, som forstaar ikke bedre, har altid gjerne det gode suspect og kan ikke gjerne fordrage Guds Børn, som i Aand og Sandhed vil tjene og tilbede Gud, som er saa tydelig at se, Sap. 2, 12 et seq. Men skulde der være nogen iblandt dem, som kommer i min Bedestund, der med Grund og Føje ere suspecte i Henseende til Lærdommens Renhed, som jeg dog ikke veed, der heller ikke giver mig ud for at kjende dem alle i Henseende til deres Sjæles Tilstand, var det mig dog kjært, at de samme havde den Fortrolighed til mig, at de vilde høre, hvad jeg lærer, saa vel offentlig i Kirken, som i mit eget Hus, om de (maaske) ved Guds Naade derved kunde vindes og hjælpes til rette igjen, siden jeg dog vil haabe, at ingen skal kunne med Føje beskylde mig for nogen vrang Lærdom.

Ellers har det egentlig den Beskaffenhed og Sammenhæng med de i mit Hus om Søndagen holdne Forsamlinger, at jeg, som før er meldt, noget efter Aftensangstjenesten er til Ende i Kirken, søger hjemme i mit eget Hus at opbygge mig selv og mine med en Bedestund at holde. Til hvilken og adskillige her af Menigheden har funden for godt at indfinde sig, som jeg da ikke har kunnet eller villet nægte dem. Samme Bedestund forrettes paa den Maade, at vi først begynder med en Bøn, den jeg selv lydelig beder efter den Naade, mig gives af Bønnens Aand, derpaa synger vi en Salme, siden forestiller jeg dem undertiden den Salmes Indhold, som vi nylig har

sunget, og deraf tager Anledning til at give dem, som ere tilstede, en og anden Formaning, som jeg finder Anledning og Lejlighed til; derefter læser jeg et Capitel af Bibelen for dem, og forklarer noget af det samme, og af det forklarede uddrager os nogle Lærdomme, efter den Aand og Naade, Gud giver. End læser jeg og undertiden derpaa et Capitel i den herlige Salige Johan Arndts sande Christendom, derpaa synger vi atter en Salme med hverandre og slutter saa samtlig med bøjede Knæ, med Bøn og Taksigelse, som og lydelig sker af mig selv; derefter skilles vi fra hverandre. Af saadan Beskaffenhed er den Bedestund, som holdes i mit Hus. Den trofaste Gud lade den være velsignet paa mange Sjæle, at de maatte dermed opmuntres til at voxe i Naaden, i Guds og Jesu Erkjendelse, i Troen og Troens sande Frugter, hvorom jeg og hjærtelig vil have os samtlig Deres Excellenses og Højærværdigheds Forbønner udbedet, saasom jeg haaber og venter, at de høje og gode Herrer hjærtelig glæder sig derover, at, endog den store Hob iblandt os lever i saadan syndig Blindhed, Sikkerhed og Hykleri, der dog findes nogle faa Sjæle, der har Lyst til at kjende Herrens Vej og vandre derpaa. I hvilket Haab jeg med dybeste Veneration og Underdanighed forbliver etc.

Nyborg, den 14de April 1737.

Hans Lemming.

7.

Stiftamtmand Sehesteds og Biskop Ramus's Resolution paa Hr. Hans Lemmings Erklæring.

Deres Velærværdigheds Svar og Erklæring af 19de April sidst afvigte paa de Dem af os under den 6te ejusdom tilstillede og for os af Provsten Hr. H. Frick, Borgermester Holmsted og Raadmand Anders Larsen i Nyborg andragne 3de Poster har vi rigtig erholdet, og som jeg, Christian Ramus, i en til D. V. af Dags Dato afladt Skrivelse vidtløftig har besvaret alle de i Deres Erklæring an-

førte Momenta, saa har vi herved ikkun korteligen villet erindre D. V. efterfølgende:

1. Hvad sig angaar de vildfarende Meninger i Religionen, som adskillige skal yttre sig med i Nyborg, og vi af Provstens og 2de Magistrats Personers nærmere Forklaring have erfaret at bestaa derudi, at nogle ere henhaldne til de 2de Støtteruper, som for nogen Tid siden bleve anholdne i Nyborg, deres forargelige Principia imod vores evangeliske Kirkes udvortes Gudstjeneste og de hellige Sacramenters Brug, hvorfor og nogle paa 2de Aars Tid skal have entholdet sig fra de offentlige Kirkeforsamlinger og det hellige Alterens Sacramente: Da, som vi formoder, at D. V. sligt Forhold ingenlunde approberer, saa gjør vi os og forsikrede om, at De efter Deres Embedes Pligt og Skyldighed og den Ed, som De derpaa haver aflagt, alvorligen imodsetter sig de Meninger, som strider imod Guds Ord, vores Kirkes symbolske Bøger og de af H. Kgl. Mj. i Loven og Kirkeritualet allernaadigst anordnede Kirkeskikke, og om der skulde findes nogen, som af en tvivlraadig scrupuløs Samvittighed skulde entholde sig fra den offentlige Gudstjeneste og Alterens Sacramente, de da tilligemed Provsten og Sognepræsten søger at betage dem den fattede Scrupel og kommer den skrøbelige til Hjælp med en Sagtmodigheds Aand, og i alt arbejder paa at vedligeholde en god Skik og Orden med Kjærlighed og Enighed i den Eder anbettede Menighed.

2. De af E. Velærværdighed foretagne Forandringer i den i Ritualet foreskrevne Invitations-Formular ved Alterens Sacramente og Formaning til Fadderne ved Daaben kunne vi ingenlunde approbere, som det ligesaa lidet staar i vores som eders eller nogen Undersaatters Magt at forandre det, som ved kongelig Myndighed er introduceret og confirmeret, og ville vi derfor formane E. Velærv. herudi at følge Ritualet, refererende os iøvrigt til det, som jeg, C. Ramus, om denne Post har tilskrevet Eder for at betage Eder den derover fattede Scrupel.

3. Hvad angaar de af D. Velærv. holdne Forsamlinger i Deres Hus, da refererer vi os ligeledes derom til foranførte Skrivelse, og som vi formoder, I derved bliver overbevist, at i hvor god og gudelig Intention disse Forsamlinger af Eder kan være begyndte, fører de dog ikke den Opbyggelse med sig, som I forvente, men foraarsager mere Urolighed, Strid og Uenighed i Menigheden, som paa andre Steder, endog her i Riget, er blevet erfaret; saa formoder vi og, at E. V. indstiller disse Forsamlinger, og i den Sted ved Husbesøgelser, hemmelige og aabenbare Formaninger, anvender Eders Embedsflid og Nidkjærhed for at opbygge den Eder anbetroede Menighed, hvortil vi af Hjærtet ønsker Eder Naade, Kraft og Styrke af Gud vor Fader og den Herre Jesu Christo i den Hellig Aand. Hvor næst vi forbliver etc.

Odense d. 1. Maji 1737.

C. Sehested.

C. Ramus.

8.

Biskop Christian Ramus's Svar til Hr. Hans Lemmings Erklæring.

Den i Stiftsøvrighedens foranstaaende Brev bebudede særlige Skrivelse fra Biskop C. Ramus til H. Lemming udgjør ikke mindre end 28 temmelig tæt skrevne Kvart-Sider og kan derfor i sin Helhed ikke godt meddeles her. Med sej Sagtmodighed imødegaar Biskoppen alle Lemmings Argumenter, „for aldeles at betage D. V. den Tanke, at man ex autoritate vilde imponere Dem det, som De formener at stride mod Deres Samvittigheds Vidnesbyrd, uden at komme Dem til Hjælp med Raad og Vejvisning, og at betage Dem den Scrupel og Anstød, som De derimod finder i Deres Samvittighed“. — Til at begynde med indrømmer Biskoppen Rigtigheden af det meste af hvad Lemming har sagt om den hos mange herskende døde Tro paa Opus operatum, ja skærper det endog ved Anførsel af en Del flere Skriftsteder, der gaa i samme Retning som Præstens Bevisførelse; men til Slutning kommer han dog til et ganske andet Resultat i Henseende til den Vej, som i kirkelig Praxis burde følges.

Med Hensyn til saadanne, som paa Grund af forskellige Betænkeligheder separerede sig fra Deltagelse i den offentlige Gudstjeneste, udtaler Biskoppen sig bl. a. saaledes:

Jeg tilstaar det gjerne, at endog oprigtige Guds Børn kan finde en eller anden Samvittigheds Scrupel, som foruroliger deres Sjæle og gjør dem uvisse og og tvivlraadige, og saadanne bør man omgaas med Lemfældighed og komme til Hjælp i deres Skrøbelighed med en sagtmodig Aand; men jeg vil derhos formode, at D. V. ikke styrker saadanne i deres fattede Scrupel, men arbejder paa med al Flid ved en kraftig Overbevisning af Guds Ord at betage dem saadan Scrupel. Jeg veed vel, de foregive, at deres Afhold fra Sacramentet sker af Frygt for deres egen Uværdighed og slette Beredelse til saa helligt et Værk, jeg tror og, at mange enfoldige Sjæle i Begyndelsen mener det oprigtig, og saa er deres Frygt at rose og ikke at laste; men man bør i Tide at komme dem til Hjælp og vise dem, at som et sønderknuset og angerfuldt Hjerte er Gud det behageligste Offer, saa er den dybeste Følelse af vor egen Uværdighed den bedste Beredelse til at annamme Guds Naades Gaver. Imidlertid er jeg forsikret om, at den listige Satan har en Snare skjult herunder for de enfoldige, og under det dybe Ydmygheds Skin forfører dem til aandelig Hoffærdighed; thi naar man først har afsondret sig af Frygt for sin egen Uværdighed, og begynder at examinere andres Tilstand, da glemmer man at dømme sig selv, og falder til at dømme andre; nu fattes den Mistanke til Lærerne, som skal prædike Ordet og administrere Sacramenterne, at de ikke ere saa skikkede, som de formene, at de skulde være, nu til Menighederne, som høre Ordet og bruge Sacramenterne, at de vise ingen Frugt af Ordets Prædiken, og bruge Sacramenterne uværdeligen; og saa grunder de deres »Bortelse« fra de offentlige Kirke-Forsamlinger, deres Afhold fra Sacramentet ikke længere paa deres egen, men paa andres Uværdighed, og af saadanne ringe Tanker om andre flyder gjerne høje Tanker

om os selv, og omsider Foragt over de Ting, som vi har forladt, som noget, der er lidet nyttigt og mindre fornøden til Salighed. I dette Tilfælde vil jeg da raade og bede Deres Velærværdighed følge Apostelen Pauli Exempel, hvilken da hand hørte, at en Del af de Corinthier ikke værdiligen omgikkes med Herrens Nadvere, og at der var Strid og Uenighed herom iblandt dem, da straffer han de skyldige, underviser dem alle, formaner dem ikke at holde sig derfra, men at berede sig værdeligen dertil, og at prøve ikke den ene den anden, men enhver at prøve sig selv, at han ikke skal æde og drikke sig selv Dommen, ikke ved andres, men ved sin egen Uværdighed. 1. Cor. 10, 20.*

Paa samme sindige, men dog ret overbevisende Maade gennemgaar Biskoppen alt, hvad Lemming havde anført til sit Forsvar, idet han bl. a. gjør ham opmærksom paa, at Christus har lært os, at Kongens Tjenere skal gaa ud at indbyde alle til Bryllup og samle baade onde og gode; men Kongen har forbeholdt sig selv at prøve Gjæsterne og dømme, om de have Bryllupsklædningen paa eller ikke, og Gjæsternes egen Samvittighed skal vidne enten med eller mod dem. — Biskoppens Skrivelse ender med følgende Udtalelser angaaende de gudelige Forsamlinger i Præstens Hus:

Hvad nu til Slutning angaar de Forsamlinger, som Ederes Velærværdighed holder i sit Hus, da tror jeg de af Eder anførte Omstændigheder, og tvivler ikke paa, de jo af Eder ere i en gudelig og christelig Intention foretagne. Jeg tror og, at intet derudi foregaar, uden det, som kunde synes at være opbyggeligt, men jeg tvivler aldeles paa, at E. V. naar den Opbyggelse derved, som I forestiller Eder. Thi det er bekjendt, at saadanne private Forsamlinger og Collegia pietatis ere paa adskillige Steder af adskillige retsindige og gudfrygtige Mænd i en god og gudelig Intention begyndte, men da de haver fornummet, at derved er bleven Separatismus i Menigheden, og Ecclesiolæ in Ecclesia formerede, der har draget megen Splid og Uenig-

hed, megen Uorden og Forvirrelse baade i Kirken og Politien med sig, har de selv maattet ophæve dem igjen, og de ere ved den verdslige Øvrigheds Myndighed blevne forbudne. Og som E. V. beretter om de af Dem selv holdne Forsamlinger, at de ere af denne Beskaffenhed, at de om Søndagen efter Aftensang søger hjemme i deres Hus at opbygge sig selv og Deres Hus med en Bedestund at holde, hvortil De dog tillader alle og enhver fri Adgang, som vil indfinde sig, saa maa jeg herom erindre, at dersom saadan Bedestund skal være en public og offentlig Andagt og Gudstjeneste for den ganske Menighed, saa var jo de offentlige Bedestunder anordnede i Kirken, hvor Guds Børn skal forsamles offentligen at love og takke, at bede og paakalde Gud; og skal det være en privat Bedestund og Husandagt for Dem selv og Deres Familie alene, hvorfor skal da alle og enhver dertil indlades? Jeg holder derfor for, at det var til langt større Opbyggelse baade for Dem selv og andre, at De, hvad den offentlige Andagt og Gudstjeneste angaar, formanede enhver at søge de offentlige Forsamlinger paa de dertil anordnede Tider og Steder; og hvad de private Bedestunder og Husandagt angaar, at I da baade selv efterfølge og formanede andre at efterfølge den Herre Jesu Lærdom, Matth. 6, v. 5. ff. og i det øvrige ved flittig Husbesøgelse i Menigheden har Indseende med. at baade Mænd og Hustruer, Forældre og Børn, Husbonde og Tjenere føre et christeligt og uforargeligt Levned; og ellers tillade enhver fri Adgang til Eder i Eders Hus, at søge, efter deres Sjæles Tilstand, Oplysning, Trøst, Opmuntring eller Formaning, hvilke maaske ikke i Forsamlingerne, men i privat Samtale, hvor enhver uden Undseelse kan aabne sit Hjærte for sin Lærer og modtage det, som han finder højst fornøden til sin Opbyggelse.

Og som jeg nu har skrevet Eders Velærværdighed til af et oprigtigt og velment Hjerte, uden at indlade mig i nogen vidtløftig Skrivelse og Correspondence, som mit Em-

bedes mangfoldige Forretninger ikke tillade mig, saa vil jeg og formode, E. V. tager det til Eftertanke, og om De skulde finde fornøden, videre med mig herom at conferere, vilde De behage at besøge mig i mit Hus, da jeg altid skal modtage Eder med al Kjærlighed, og raadføre Eder af et oprigtigt Hjærte efter den Aand og Naade, som den gode Gud meddeler mig, inderlig bedende, at den barmhjærtige Gud og vor trofaste Frelser, Christus Jesus, vil ved sin Aand føre og lede baade Eder og mig og alle sine Tjenere til alt det, som hannem er behageligt og hans dyre kjøbte Menighed opbyggeligt. Hernæst for-

Eders Velærværdigheds

Odense d. 1. Maj
1737.

tjenst- og velvillige Ven
og Broder i Christo
C. Ramus.

Om Hr. Lemming har taget sig Biskoppens Formaninger til Hjærte, kunne vi ikke med Vished afgjøre; men da der kjendelig har circuleret Afskrifter af denne Skriftvexel, er den sikkert kommen til Hofpræst Bluhmes og dermed ogsaa til Kongens Kundskab og har, eftersom Forholdene den Gang var, i høj Grad tjent til anbefaling for Lemming, saa at han endnu samme Aar (1737) uden Ansøgning kaldtes til Sognepræst for Ude- og Oppe-Sundby i Sjælland. Da Embedet var blevet ledigt ved Hr. Jens Z. Schaarups Død¹⁾, var der ikke mindre end 37 Ansøgere om Kaldet; men ingen af disse kom i Betragtning; Kongen har maaske næppe en Gang set paa deres Navne, da han (sikkert efter Bluhmes Anvisning) skrev i Gratialprotokollen:

Dette Kald skal have Lemming, Kapellan i Nyborg, og i hans Sted skal komme Informator Buch fra Waisenhuset«.

¹⁾ Se J. Møller, Mnemosyne IV, 400. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II, 274—5.

Det var i Pietismens Tid den fineste Maade at komme til Præstekald paa, naar man ikke indgav nogen Ansøgning til Kancelliet, men vel underhaanden lod dem, der formentes at have Kongens Øre, vide, at man ønskede at komme i Betragtning. Ofte skete det vel ogsaa, at Mænd, som havde tiltrukket sig Kongens Opmærksomhed, uden nogen saadan privat Henvendelse — ja undertiden imod deres Villie eller Ønske — kaldtes til vigtige og ansvarsfulde Præstembeder, som da Henrik Gerner 1738 kaldtes fra en norsk Landsbygd til Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og til Sjællands Stiftsprovst.

Hvad Lemming angaar, da forflyttedes han senere til Kjøbenhavn og nød i sin Tid betydelig Anseelse som en duelig og nidkjær Præst¹⁾.

Det er forøvrigt rimeligt, at den Skrivelse, Biskop Ramus under 18. Jan. 1738 tilstillede Gen.-Kirkeinspektionskollegiet, og som findes refereret i K. S. 4. R. III, 498 f., for en Del er foranlediget ved den Forhandling, Biskoppen havde haft med Præsten Lemming.

¹⁾ Se Dansk biogr. Lex. X, 196.
